

Sygn. akt I Ca 370/14

POSTANOWIENIE

Dnia 6 listopada 2014 r.

Sąd Okręgowy w Tarnowie – Wydział I Cywilny

w składzie:

Przewodniczący:	SSO Wiesław Zachara
Sędziowie:	SSO Edward Panek
Protokolant:	SSR (del.) Piotr Wicherek (spr.) st. sekretarz sądowy Paweł Chrabąszcz

po rozpoznaniu w dniu 6 listopada 2014 r. w Tarnowie

na rozprawie

sprawy z wniosku B. K.

przy uczestnictwie I. S., G. M. (1), L. M., P. M. i H. M.

o stwierdzenie nabycia spadku po W. M.

na skutek apelacji uczestniczki G. M. (1)

od postanowienia Sądu Rejonowego w Tarnowie

z dnia 11 czerwca 2014 r., sygn. akt I Ns 650/14

postanawia:

uchylić zaskarżone postanowienie i sprawę przekazać Sądowi Rejonowemu w Tarnowie do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania odwoławczego.

sygn. akt I Ca 370/14

UZASADNIENIE

postanowienia Sądu Okręgowego w Tarnowie z dnia 6 listopada 2014 r.,

Wnioskodawczyni B. K. domagała się stwierdzenia nabycia spadku po W. M., zmarłym w dniu 11 kwietnia 2003 roku. We wniosku wskazała, że spadkodawca nie sporządził testamentu. W toku sprawy żaden z uczestników postępowania nie złożył odpowiedzi na wniosek ani też nie zakwestionował zawartych we wniosku twierdzeń.

Postanowieniem z dnia 11 czerwca 2014 r. Sąd Rejonowy w Tarnowie, po przeprowadzeniu rozprawy orzekł, iż spadek po W. M., synu S. i S., zmarłym w dniu 11 kwietnia 2003 roku w T. i tam ostatnio przed śmiercią zamieszkałym, nabyli

na podstawie ustawy wprost wdowa G. M. (1) z domu M. w 1/4 części, dzieci spadkodawcy I. S. i B. K., obie po 1/4 części, a także wnuki spadkodawcy L. M. i P. M., oboje po 1/8 części, w orzeczeniu tym zniesiono także koszty postępowania między stronami.

Wydając postanowienie tej treści Sąd Rejonowy ustalił następujący stan faktyczny:

W. M. syn S. i S. zmarł w dniu 11 kwietnia 2003 roku w T. i tam przed śmiercią mieszkał. W chwili śmierci pozostawał w związku małżeńskim z G. M. (1). Miał swoje dzieci tj. B. K., I. S. oraz T. M. który zmarł w dniu 1 czerwca 1990 roku pozostawiając dwoje dzieci: L. i P.. Spadkodawca nie sporządził testamentu. Przed Sądem Rejonowym w Tarnowie toczyło się do sygn. akt I Ns 1337/13 postępowanie spadkowe po matce spadkodawcy S. M., która zmarła w dniu 24 listopada 1951 roku a spadek po niej nabyły dzieci: W. M., M. W. i B. W..

Powyższy stan faktyczny jak twierdzi Sąd Rejonowy był pomiędzy stronami niesporny, został przez Sąd ustalony na podstawie dokumentów w postaci aktów stanu cywilnego, określających krąg spadkobierców ustawowych po W. M.. Sąd czynił także ustalenia na podstawie zapewnienia spadkowej wnioskodawczyni (a także zapewnień spadkowych złożonych w sprawie I Ns 1337/13), które potwierdziło informacje zawarte w dokumentach USC i poprzednich orzeczeniach spadkowych.

W tym stanie faktycznym Sąd Rejonowy rozważył, co następuje:

Zgodnie z treścią art.926§1 i 2 k.c. powołanie do spadku wynika z ustawy albo z testamentu, przy czym dziedziczenie ustawowe co do całości spadku następuje wtedy, gdy spadkodawca nie powołał spadkobiercy albo gdy żadna z osób, które powołał, nie chce lub nie może być spadkobiercą. W rozpoznawanej sprawie nie sygnalizowano, by spadkodawca sporządził testamentu w jakiegokolwiek formie, a zatem Sąd obowiązany był ustalić osoby będące spadkobiercami ustawowymi. Zgodnie z art.931§1 k.c. w pierwszej kolejności powołane są z ustawy do spadku dzieci spadkodawcy oraz jego małżonek. Dziedziczą oni w częściach równych, jednakże część przypadająca małżonkowi nie może być mniejsza niż jedna czwarta całości spadku. Z kolei po myśli §2 przywołanego przepisu jeżeli dziecko spadkodawcy nie dożyło otwarcia spadku, udział spadkowy, który by mu przypadał, przypada jego dzieciom w częściach równych. Przepis ten stosuje się odpowiednio do dalszych zstępnych. W rozpoznawanej sprawie z zapewnienia spadkowego wynikało, że spadkodawca zmarł pozostając w związku małżeńskim z G. M. (1), a poza tym miał troje dzieci, z których dwoje żyje (B. K., I. S.), zaś trzecie (T. M.) zmarł w 1990 pozostawiając dwoje dzieci (L. i P.). W konsekwencji powyższego wdowie po spadkodawcy oraz I. S. i B. K. przypadają udziały wynoszące 1/4 część, zaś L. i P. M. udziały wynoszące po 1/8 części. O kosztach postępowania, które ograniczyły się do opłaty sądowej od wniosku a które w całości uiścił wnioskodawca orzeczono na podstawie art.520§1 k.p.c.

Apelację od powyższego postanowienia wywiodła uczestniczka G. M. (1), która zaskarżyła to postanowienie w części dotyczącej punktu I stwierdzającego nabycie spadku po W. M. wnosząc o orzeczenie co do istoty sprawy poprzez zmianę tego postanowienia i orzeczenie, że spadek po zmarłym dziedziczą na podstawie testamentu holograficznego wdowa G. M. (1) w 49/100 części, oraz zstępni zmarłego to jest B. K., I. S. i P. M., każde z nich po 17/100 części. Skarżąca wносиła też o zasądzenie kosztów postępowania apelacyjnego, a ewentualnie o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy Sądowi I instancji do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia. Skarżąca zarzuciła Sądowi Rejonowemu błąd w ustaleniach faktycznych polegający na tym, że przyjęto iż zmarły nie sporządził testamentu, co doprowadziło w konsekwencji do ustalenia błędnego porządku dziedziczenia.

Uzasadniając apelację skarżąca wywiodła, że W. M. pozostawił własnoręczny testament, o którym zresztą wnioskodawczyni B. K. doskonale wiedziała, choć złożyła odmiennej treści zapewnienie. Jak wskazano dalej do Sądu I instancji należało w tej sytuacji zbadać z urzędu kto jest spadkobiercą i z jakiego tytułu, a w tym celu kluczowym wręcz dokumentem jest testament, którym Sąd Rejonowy w ogóle się nie zajął.

Odpowiedź na apelację złożyła wnioskodawczyni B. K. wnosząc o jej oddalenie i twierdząc, że testament zmarłego w żadnym stopniu nie ma wpływu na toczące się postępowanie, albowiem w testamencie tym zmarły rozporządził jedynie swoimi oszczędnościami, a ponadto testament ten jej zdaniem jest już nieaktualny. Jak stwierdziła postępowanie

spadkowe po W. M. ma być tylko jednym z elementów sprawy o ustalenie spadkobierców jej babci S. M.. Wyjaśniła też, że w chwili składania zapewnienia spadkowego nie miała wiedzy, czy testament nie został zniszczony, albo nie zagubił się, zarzuciła też, że w testamencie tym „występują duże nieścisłości” to jest, że nie została podana ogólna kwota masy spadkowej, brakuje na testamencie podpisu G. M. (1), a do dziedziczenia nie powołano L. M., choć zmarły miał z nią dobre relacje. W toku rozprawy apelacyjnej wnioskodawczyni oświadczyła ponadto, że kwestionuje ona ważność testamentu ze względu na podniesione w apelacji fakty, a także dlatego, że był on sporządzony rzekomo pod groźbą.

Sąd Okręgowy rozważył co następuje:

Apelacja zasługuje na uwzględnienie, bowiem w sprawie zachodzą podstawy do uchylenia zaskarżonego postanowienia z uwagi na nierozpoznanie istoty sprawy, oraz z uwagi na konieczność przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości.

Jak stanowi art. 386§4 kpc sąd drugiej instancji może uchylić zaskarżony wyrok i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania tylko w razie nierozpoznania przez sąd pierwszej instancji istoty sprawy albo gdy wydanie wyroku wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości.

Nierozpoznanie istoty sprawy odnosi się do roszczenia będącego podstawą powództwa i zachodzi, gdy sąd pierwszej instancji nie orzekł w ogóle merytorycznie o żądaniach stron, zaniechał zbadania materialnej podstawy żądania pozwu albo pominął merytoryczne zarzuty pozwanego. Oceny, czy sąd pierwszej instancji rozpoznał istotę sprawy, dokonuje się na podstawie analizy żądań pozwu i przepisów prawa materialnego stanowiących podstawę rozstrzygnięcia. Sąd może również uchylić wyrok i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania, gdy wydanie wyroku wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości.

Niniejsza sprawa dotyczyła kwestii stwierdzenia nabycia spadku po zmarłym W. M.. Z chwilą śmierci osoby fizycznej następuje otwarcie spadku po takiej osobie, i z tą właśnie chwilą spadkobierca nabywa spadek (art. 924 i art. 925 k.c.). Stwierdzenia nabycia spadku dokonuje sąd na wniosek osoby mającej w tym interes, przy czym sąd wydaje postanowienie po przeprowadzeniu rozprawy i stwierdza nabycie spadku przez spadkobierców chociażby były nimi inne osoby, niż te wskazane przez uczestników (art. 677 §1 k.p.c.). Jak stanowi art. 926 § 2 k.c. dziedziczenie ustawowe co do całości spadku następuje wtedy, gdy spadkodawca nie powołał spadkobiercy, a więc gdy nie sporządził testamentu, jako że majątkiem na wypadek śmierci można rozrządzić jedynie przez testament (art. 941 k.c.). Natomiast o ile spadkodawca sporządził ważny testament, dziedziczenie następuje na podstawie takiego testamentu, który ma prymat przed porządkiem dziedziczenia ustawowego.

W pierwszej kolejności należy zauważyć, że badanie kto jest spadkobiercą Sąd powinien przeprowadzić z urzędu – jest to jego bezwzględny obowiązek, od którego nie ma wyjątków (art. 670§1 k.p.c.). Badanie to dotyczy spadkobierców powołanych do dziedziczenia zarówno z mocy ustawy, jak i na podstawie testamentu. W doktrynie podkreśla się, iż w pierwszym przypadku wystarczające jest ustalenie pokrewieństwa w zakresie wskazanym w przepisach materialnych regulujących ten rodzaj dziedziczenia oraz okoliczności wyłączających poszczególne osoby z dziedziczenia, w drugim natomiast stwierdzenie, czy spadkodawca pozostawił testament, następnie jego otwarcie i ogłoszenie, ewentualne zbadanie zarzutów kwestionujących ważność i skuteczność testamentu, a po ustaleniu spadkobierców powołanych do dziedziczenia z mocy testamentu - zbadanie okoliczności wyłączających lub ograniczających ich zdolność spadkobrania. Art. 669 k.p.c. stanowi, że sąd spadku wydaje postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku po przeprowadzeniu rozprawy, na którą wzywa wnioskodawcę oraz osoby mogące wchodzić w rachubę jako spadkobiercy ustawowi i testamentowi. Rozpoznanie zatem istoty sprawy następuje wówczas, gdy Sąd prawidłowo ustali przede wszystkim jaki rodzaj dziedziczenia w sprawie wystąpi. Tymczasem Sąd Rejonowy obowiązkowi temu nie uczynił zadość, i jakkolwiek z pewnością zwiędziony był po pierwsze nieścisłym zapewnieniem spadkowym B. K., która twierdziła, że zmarły testamentu nie zostawił, po drugie zaś niestawiennictwem innych stron i brakiem jakichkolwiek z ich strony oświadczeń, to jednak i tak nie tylko winien był ale i mógł podjąć kroki w celu ustalenia istnienia i dalej także ważności testamentu, a finalnie również potencjalnego kręgu spadkobierców, co do których należało wreszcie ustalić ich udziały w spadku.

Uwadze Sądu Rejonowego umknęło bowiem, że w aktach związkowych I Ns 1337/13, z których Sąd I instancji dopuścił nawet dowód, - znajdowała się na karcie 25 odpowiedź G. M. (1) na wniosek o stwierdzenie nabycia spadku po S. M., w której uczestniczka ta wskazała wprost na fakt istnienia testamentu zmarłego W. M.. Już zatem ten fakt powinien spowodować powzięcie przez sąd wątpliwości co do wiarygodności zapewnienia spadkowego B. K. i zwrócenie się do pozostałych spadkobierców, w tym przede wszystkim do G. M. (1), o złożenie oświadczeń co do istnienia i treści testamentu, a następnie podjęcia czynności w kierunku oceny jego ważności. Do kognicji sądu w sprawach o stwierdzenie nabycia spadku, ukształtowanej w oparciu o art. 670 k.p.c., należy bowiem także ocena ważności testamentu.

Powyższe prowadzi do wniosku, że istniały uzasadnione wątpliwości co do istnienia testamentu zmarłego W. M., które Sąd winien był wyjaśnić, co więcej jak ujawniło się już w toku postępowania odwoławczego między stronami nie ma zgody co do ważności ujawnionego już testamentu zmarłego. Stwierdzenie ważności tego testamentu wymaga zatem przeprowadzenia postępowania dowodowego w tej materii w całości, stosownie do ewentualnych wniosków dowodowych stron. Z powyższych powodów Sąd Okręgowy uznał, iż doszło do nierozpoznania istoty sprawy. Sąd Rejonowy naruszając dyspozycje art. 670 k.p.c. nie poczynił bowiem wystarczających kroków w celu zbadania kręgu spadkobierców, a taki jest przecież główny cel postępowania o stwierdzenie nabycia spadku. W związku z powyższym Sąd Okręgowy orzekł jak w sentencji na podstawie art. 386 § 4 k.p.c. w zw. z art. 108 § 2 k.p.c. i art. 13 § 2 k.p.c.

Przy ponownym rozpoznaniu sprawy Sąd Rejonowy – mając na względzie zwarte w niniejszym uzasadnieniu uwagi – podejmie czynności zmierzające do uzyskania od uczestniczki G. M. (1) oryginału testamentu, dokona jego otwarcia i ogłoszenia, podejmie też ewentualnie czynności zmierzające do ustalenia ważności testamentu, o ile strony będą zgłaszały jakieś wnioski w tym zakresie. Wreszcie ustali Sąd dokonując stosownej wykładni postanowień testamentowych krąg spadkobierców, określając udziały w jakich każdy z nich dziedziczy.